

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.3.33>

КОРНЕВ О.В.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ ДІЙ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА**

**PECULIARITIES OF CONDUCTING CERTAIN INVESTIGATIVE ACTIONS
DURING THE INVESTIGATION OF THE VIOLATION
OF THE INVIOABILITY OF THE HOME**

Статтю присвячено аналізу особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій на стадії досудового розслідування порушення недоторканності житла. З'ясовано, що під час розслідування цього виду кримінальних правопорушень найчастіше проводяться такі слідчі дії, як огляд місця події, огляд документів, допит потерпілих, свідків і підозрюваних, слідчий експеримент, залучення судового експерта. Огляд місця події проводиться до внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Його об'єктами переважно є житлові та інші приміщення. Головною метою огляду є з'ясування обстановки в житловому приміщенні чи іншому володінні особи, до якого було здійснено незаконне проникнення. Основні завдання цієї слідчої дії полягають у виявленні та фіксації слідів протиправних дій (проникнення, незаконного виселення, незаконного обшуку чи огляду житла тощо). Насамперед це сліди людини (її рук, ніг чи інших частин тіла, взуття), волокна від одягу, знаряддя кримінального правопорушення та їх сліди, предмети, залишені підозрюваним на місці події. Вони можуть знаходитись на дверях, підлозі, стінах і вікнах залежно від способу проникнення до житла. Встановлено, що для допиту потерпілих, свідків і підозрюваних у кримінальному провадженні про порушення недоторканності житла найбільш поширеною є безконфліктна ситуація. Особливості тактики проведення допиту полягають у необхідності застосування тактичних прийомів, спрямованих на збереження безконфліктності та одержання повних показань щодо всіх обставин, які мають значення для кримінального провадження і можуть бути відомі допитуваній особі. Крім того, важливим способом перевірки наданих підозрюваним, потерпілим і свідком показань є слідчий експеримент, який полягає у відтворенні обставин події. Серед судових експертиз найбільш вагомими для розслідування порушення недоторканності житла є дактилоскопічна і трасологічна експертизи. Залежно від обставин справи також може виникнути потреба у проведенні наркологічної, судово-медичної, почеркознавчої експертизи, технічної експертизи документів.

Ключові слова: криміналістична методика, розслідування порушення недоторканності житла, слідчі (розшукові) дії, огляд місця події, допит, слідчий експеримент.

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of conducting certain investigative (search) actions at the stage of pre-trial investigation of violation of the inviolability of the home. It was found that during the investigation of this type of criminal offenses such investigative actions as inspection of the scene, inspection of documents, interrogation of victims, witnesses and suspects, investigative experiment, involvement of a forensic expert are most often carried out. Inspection of the scene is conducted before the information is entered into the Unified Register of Pre-trial Investigations. Its objects are mainly residential and other premises. The main purpose of the inspection is to find out the situation in the living space or other property of the person to which illegal intrusion was made. The main tasks of this investigative action are to identify and record traces of illegal actions (penetration, illegal eviction, illegal search or inspection

of housing, etc.). First of all, these are traces of a person (his hands, feet or other parts of the body, shoes), fibers from clothing, instruments of a criminal offense and their traces, objects left by the suspect at the scene. They can be on doors, floors, walls and windows, depending on the method of penetration into housing. It has been established that a conflict-free situation is the most common for the interrogation of victims, witnesses and suspects in criminal proceedings for violation of the inviolability of the home. Peculiarities of interrogation tactics are the need to use tactics aimed at maintaining non-conflict and obtaining full testimony on all circumstances that are relevant to criminal proceedings and may be known to the interrogated person. In addition, an important way to verify the testimony provided by suspects, victims and witnesses can be an investigative experiment, which is to reproduce the circumstances of the event. Among forensic examinations, the most important for the investigation of violation of the inviolability of the home are dactyloscopic and trasological examinations. Depending on the circumstances of the case, there may also be a need for narcological, forensic, handwriting examination, technical examination of documents.

Key words: *forensics methodology, investigation of violation of the inviolability of the home, investigative (search) actions, inspection of the scene, interrogation, investigative experiment.*

Вступ. Конституцією України кожному гарантовано недоторканність житла. Забезпечення цього права здійснюється у тому числі і кримінально-правовими засобами. Ст. 162 КК України встановлює відповідальність за порушення недоторканності житла. Застосування цієї норми буде більш ефективним за умови формування якісної наукової методики розслідування цього виду кримінального правопорушення. Частиною такої методики мають бути рекомендації щодо тактичних особливостей окремих слідчих (розшукових) дій, які проводяться у процесі збирання, перевірки й оцінки доказів у кожному кримінальному провадженні про порушення недоторканності житла.

Методика розслідування порушення недоторканності житла в Україні до цього часу ще не сформована. Грунтовних досліджень специфіки проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за цим видом кримінальних правопорушень також не здійснювалось. Тому є потреба у проведенні аналізу матеріалів слідчої та судової практики і розробленні відповідних методико-криміналістичних рекомендацій.

Постановка завдання. Метою статті є визначення на підставі аналізу наукової літератури, судової та слідчої практики у кримінальному провадженні про порушення недоторканності житла організаційних і тактичних особливостей підготовки та проведення окремих слідчих дій, які є найбільш поширеними та ефективними за цією категорією кримінальних правопорушень, зокрема огляду, допиту, слідчого експерименту та залучення експерта.

Результати дослідження. За результатами аналізу слідчої та судової практики є підстави стверджувати, що на стадії досудового розслідування порушення недоторканності житла найчастіше проводяться такі слідчі дії, як огляд місця події, огляд документів, допит потерпілих, свідків і підозрюваних, слідчий експеримент і призначення судової експертизи. Вони мають певну специфіку, зумовлену особливостями предмета доказування і відповідних тактичних завдань розслідування [1, с. 163].

Першим зазвичай проводиться огляд місця події. Ця слідча дія є невідкладною. Вона найчастіше здійснюється ще до внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Як відзначає В.І. Цимбалюк, «огляд місця події – це слідча дія, що полягає у безпосередньому вивченні території, на якій зроблено той або інший злочин, з метою ретроспективного розуміння сутності події, що відбулася, а також здійснювана для виявлення, фіксації й вилучення речових й інших доказів як свідoctв того, що відбулося» [2, с. 144]. У процесі розслідування порушень недоторканності житла огляд місця події насамперед дозволяє слідчому сприйняти обстановку того житлового приміщення чи іншого володіння, до якого було здійснено проникнення, та з'ясувати слідову картину, що сприятиме прийняттю обґрунтованого рішення щодо внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань та попередньої кваліфікації вчиненого діяння.

Науковцями слушно відзначено, що суттєве значення огляду місця події для збирання доказів на початку кримінального провадження й, відповідно, здійснення швидкого та якісного розслідування зумовлює постійний інтерес до неї науковців і практиків [3, с. 301]. Тому в спе-

ціальній літературі представлено ґрунтовні рекомендації щодо загального порядку і тактичних особливостей цієї слідчої дії, які мають враховуватись під час її проведення, в тому числі й у кримінальному провадженні про порушення недоторканності житла.

Загалом за досліджуваною категорією кримінальних правопорушень огляд місця події переважно здійснюється за загальними правилами огляду приміщень. Тут варто відзначити, що застосування будь-якого криміналістичного методу огляду місця події безпосередньо залежить від конкретної ситуації, обстановки й аналітичних матеріалів [4, с. 82].

Для місця події під час порушення недоторканності житла досить типовою є обстановка, характерна для проникнення до приміщення сторонньою особою шляхом вільного доступу або із застосуванням некваліфікованих способів злому вхідних дверей, вікон тощо. З урахуванням цього мають обиратись засоби і методи огляду місця події. Його головною метою є з'ясування обстановки в житловому приміщенні чи іншому володінні особи, куди було здійснено незаконне проникнення.

Як зазначено науковцями, завданнями огляду є виявлення, фіксація, вилучення та дослідження матеріальних об'єктів на місці події, а результатом їх виконання – отримання інформації про механізм вчинення кримінального правопорушення та його учасників [5, с. 33]. Отже, основними завданнями огляду місця події за досліджуваним видом кримінального правопорушення є виявлення та фіксація слідів протиправних дій (проникнення, незаконного виселення, незаконного обшуку чи огляду тощо). Як передбачуваний результат цієї слідчої дії очікується з'ясування механізму проникнення в житло особи та виявлення матеріальних слідів цього діяння, які знаходяться безпосередньо на місці події.

В.М. Плетенець підкреслює: «...суттєвим фактом, який впливає на можливості слідчого у виявленні на місці події слідів, є час, що проходить з моменту вчинення кримінального правопорушення до проведення слідчого огляду. Проводячи огляд, слідчий має з'ясувати місце та спосіб проникнення, наприклад, до певного приміщення» [6, с. 218–219]. У зв'язку з цим варто відзначити два аспекти. По-перше, з оглядом місця вчинення порушення недоторканності житла не можна зволікати, зважаючи на те, що сліди кримінального правопорушення, які знаходяться на місці, будуть втрачені з плином нетривалого періоду часу. По-друге, серед основних завдань досліджуваного різновиду огляду є визначення місця та способу незаконного проникнення до житла особи та слідів перебування правопорушника у певному приміщенні.

Стосовно виявлення слідів проникнення певної особи в житло рекомендації з огляду фактично не відрізняються від правил огляду місця відповідного різновиду крадіжок. Так, В.С. Бондар, досліджуючи специфіку дослідження слідів під час огляду місця події за фактами крадіжок із проникненням у житло, наголошує на необхідності виконання комплексу дій на початковому, робочому та наступному етапах цієї слідчої дії. При цьому акцентовано увагу, що сліди проникнення у житло слід шукати насамперед на вхідних і балконних дверях, підлозі та стінах. До їх числа належать сліди рук, інших частин тіла, взуття, злому, рукавичок, крові, різні мікрооб'єкти [7, с. 204].

На наш погляд, до вищенаведених типових місць знаходження слідів проникнення у приміщення доцільно додати вікна, а у переліку слідів конкретизувати мікрооб'єкти, дослідження яких надає змогу підтвердити або спростувати причетність підозрюваної особи до події, яка розслідується. Зокрема, такими мікрооб'єктами насамперед є волокна від одягу, волосся особи, часточки фарби від знаряддя злому та контактні сліди біологічного походження. Їх виявлення на місці події в подальшому може допомогти встановити групову або видову належність, а в деяких випадках й ідентифікувати особу, яка їх залишила, за допомогою методів експертного дослідження.

У зв'язку з вищевказаним варто підтримати рекомендацію науковців, що під час огляду місця події «...детально має бути оглянуто місця проникнення: вхідні двері, «чорний» вихід, вікна, балкони, димоходи, покрівлі, стелі, підлоги, засувні пристрої, їх розміщення і стан» [8, с. 72]. Під час огляду місця порушення недоторканності житла особливу увагу необхідно приділити виявленню та вилученню слідів перебування підозрюваного у відповідному приміщенні. Переслідуючи ці сліди рук, ніг і залишені на місці предмети.

За цим видом кримінальних правопорушень характерною є відсутність ознак заволодіння чужим майном, яке знаходиться у приміщенні, на відміну від крадіжки. Тому для правильної попередньої кваліфікації події, що розслідується, в ході огляду важливо звернути увагу на цю обставину і відобразити в протоколі відсутність або наявність слідів викрадення майна.

Крім огляду місця події, у процесі розслідування порушення недоторканності житла може бути проведено й огляд документів. Об'єктами цієї слідчої дії виступають документи, які скла-

далися у зв'язку з незаконним обшуком в житлі чи іншому володінні особи, а в деяких випадках також і документів, які підтверджують право власності певної особи на певний житловий об'єкт. Основними завданнями такого огляду є фіксація індивідуальних ознак певного документа, відомостей, що в ньому знаходяться, а також виявлення наявності чи відсутності ознак піддроблення документа.

Також найбільш поширеною слідчою дією, яка проводиться в усіх справах про порушення недоторканності житла, є допит. Допит підлягають потерпілі, свідки та підозрювані.

Допит потерпілого проводиться найчастіше у безконфліктній ситуації, тому головним завданням слідчого є одержання максимально повної інформації щодо обставин, які відомі допитуваній особі. Зокрема, обов'язково слід з'ясувати всі обставини самої події проникнення до житла чи іншого володіння особи, її виявлення, поведінки учасників до, в момент та після кримінального правопорушення, та чи було заподіяно потерпілому фізичну або матеріальну шкоду й яку саме. Чи не має ознак крадіжки чи іншого майнового злочину. Важливо одержати від потерпілого інформацію про усіх власників і користувачів відповідного житла чи іншого володіння та відповідні документи. Крім того, доцільно з'ясувати, які сліди та предмети, що знаходяться на місці події, можуть належати потерпілому чи іншим особам, які на законних підставах займають відповідне приміщення, а які могли бути залишені сторонніми особами.

В.Д. Козак відзначає, що свідком під час розслідування злочинів може бути особа, якій відомі значущі для кримінального провадження обставини, а саме: а) особа, якій відомі обставини підготовки та вчинення цього злочину; б) особи, які безпосередньо сприймали подію злочину; в) працівники правоохоронних органів та інші особи, які затримали підозрюваного або вживали заходів щодо його встановлення [9, с. 50–51]. Ці групи осіб найчастіше підлягають допиту й під час розслідування порушення недоторканності житла.

Специфіка допиту свідків у методиці розслідування окремого виду кримінального правопорушення насамперед полягає у визначенні предмета цієї слідчої дії. Як відомо, предмет допиту являє собою коло обставин, які слідчий має намір дослідити [10, с. 179]. Так, особливо вагомими для встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження про порушення недоторканності житла, є показання очевидців та осіб, які затримували підозрюваного на місці події. Переважно це члени сім'ї, родичі, друзі та знайомі потерпілого, його сусіди, дворники, консьєржі, охоронці дачних містечок тощо. В ході їхнього допиту потрібно з'ясувати обставини виявлення події, що саме стало об'єктом посягання, як саме проявилось порушення недоторканності житла, поведінку учасників на місці події. Особливо слід звернути увагу на спосіб кримінального правопорушення, а також на те, які саме дії виконувались учасниками та могли вплинути на слідову картину події, яка потім сприймалась слідчим в ході огляду місця події. Крім того, важливо з'ясувати інформацію про власників і користувачів житла чи іншого володіння, яке стало об'єктом посягання. Якщо очевидці бачили підозрюваного, то з'ясовуються дані про нього, ознаки зовнішності, чи зможе свідок у подальшому впізнати особу і за якими саме ознаками. Якщо відбувався фізичний конфлікт, бійка між учасниками події, то необхідно ретельно з'ясувати механізм контактної взаємодії, що могла призвести до утворення тілесних ушкоджень.

Також як свідки, залежно від обставин справи, можуть бути допитані особи, що прибули за викликом на місце події. За розробленими у криміналістиці рекомендаціями в ході допиту осіб, які затримали злочинця на місці події, слід встановити, за яких обставин вони його помітили, що навело їх на думку про вчинення кримінального правопорушення, які дії вжиті для затримання, як поведився затриманий, наявність можливих співучасників [11, с. 232]. З'ясування цих обставин надасть змогу більш чітко визначити картину події, що розслідується.

Після затримання підозрюваного у вчиненні порушення недоторканності житла необхідно провести його допит і, за потреби, освідчування. Тактика допиту підозрюваного залежить від ситуації цієї слідчої дії (конфліктної або безконфліктної), а доцільність проведення освідчування виникає у випадках, коли особа може перебувати у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або якщо в ході події чи відразу після неї підозрюваному було заподіяно тілесні ушкодження (під час проникнення чи під час затримання особи потерпілими або очевидцями тощо) [1, с. 164]. За результатами аналізу слідчої та судової практики встановлено, що допит підозрюваного переважно проводиться у безконфліктній ситуації, коли особа бажає надавати правдиві свідчення та визнає свою вину у вчиненні порушення недоторканності житла. Але під час такого допиту важливо не просто одержати повну інформацію про обставини кримінального правопорушення, а і пам'ятати про необхідність перевірки версії щодо замовчування підозрюваним даних про підготовку або вчинення іншого, більш тяжкого, кримінального правопорушення, наприклад, за-

маху на крадіжку, розбій тощо. Тому наприкінці допиту доцільно запропонувати підозрюваному в подальшому взяти участь у слідчому експерименті та відтворити всі його дії на місці події з метою перевірки наданих показань.

У науковій літературі підкреслено на доцільності розрізняти такі види слідчого експерименту: зі встановлення можливості здійснення особою якої-небудь дії у певних умовах; зі встановлення можливості спостереження або сприйняття певного факту або явища; зі встановлення наявності або відсутності в конкретній особі спеціальних та професійних (у тому числі й злочинних) знань, умінь та навичок; зі встановлення можливості існування якого-небудь факту, явища або події; зі встановлення можливості учинення особою тих або інших дій за визначений час; зі встановлення механізму злочинної події чи окремих її елементів; зі встановлення меж поінформованості або необізнаності особи про факти, що цікавлять слідство [12, с. 281].

З указаних вище різновидів для проваджень про порушення недоторканності житла найбільш типовим є відтворення обставин події для встановлення її механізму. Тобто слідчий експеримент в основному проводиться з метою перевірки показань на місці. При цьому такі експерименти доцільні не тільки для перевірки показань підозрюваного, який погоджується відтворити обставини події, а і є досить ефективними під час перевірки показань очевидців, якими були потерпілі чи свідки. Нерідкими є ситуації, коли показання підозрюваного й очевидців події мають суттєві суперечності. Тоді виникає потреба провести їхні одночасні допити та слідчі експерименти з тими учасниками події, які виявляють згоду на зазначену слідчу дію [1, с. 164–165].

Залучення експерта (призначення експертизи) також є вагомим засобом доказування під час розслідування порушення недоторканності житла. За результатами аналізу матеріалів слідчої та судової практики нами встановлено, що найбільш типовими для цих проваджень є криміналістичні експертизи, зокрема, щодо дослідження слідів рук, ніг та знарядь злочину, а також технічного дослідження документів (у разі їх підроблення) і почеркознавчі експертизи. В окремих випадках проводяться наркологічні та судово-медичні експертизи. Також в сучасний період зростає кількість випадків призначення судової молекулярно-генетичної експертизи щодо ідентифікації особи, яка залишила на місці події сліди біологічного походження.

Висновки. Під час досудового розслідування порушення недоторканності житла найбільш типовими засобами доказування є такі слідчі (розшукові) дії, як огляд місця події, огляд документів, допит потерпілих, свідків і підозрюваних, слідчий експеримент і залучення судових експертів. При цьому специфіка огляду місця події визначається насамперед об'єктом, яким виступає житло чи інше володіння особи, метою та завданнями огляду, що полягають у з'ясуванні обстановки місця події та виявленні слідів проникнення до нього підозрюваного. Своєю чергою для допиту потерпілих, свідків і підозрюваних більш поширеною є безконфліктна ситуація, а особливості тактики проведення допиту полягають у необхідності застосування тактичних прийомів, спрямованих на збереження безконфліктності та одержання найбільш повних показань щодо всіх обставин, які мають значення для кримінального провадження і можуть бути відомі допитуваній особі. Крім того, важливим способом перевірки наданих підозрюваним, потерпілим і свідком показань може бути слідчий експеримент, який полягає у відтворенні обставин події. Серед судових експертиз найбільш вагомими для розслідування порушення недоторканності житла є дактилоскопічна і трасологічна експертизи. Залежно від обставин справи також може виникнути потреба у проведенні наркологічної, судово-медичної, почеркознавчої експертизи, технічної експертизи документів.

Список використаних джерел:

1. Корнев О. В. Деякі особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування порушення недоторканності житла. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2019 р.)*; Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків : НДІ ППСН, 2019. С. 163–165.
2. Цимбалюк В.І. Процесуальний порядок огляду місця події. *Юридичний вісник*. 4 (33) 2014. С. 144–147.
3. Степанюк Р.Л., Лапта С.П. Удосконалення організації й тактики огляду місця події в Україні з урахуванням досвіду США. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*, 2016. Вип. 2 (74). С. 300–307.
4. Златевич О.А. Методи досудового розслідування квартирних крадіжок, які застосовуються під час огляду. *The process and dynamics of the scientific path: collection of scientific papers*

«SCIENTIA» with Proceedings of the 1 International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 1), February 26, 2021. Athens, Hellenic Republic: European Scientific Platform С. 77-82.

5. Пиріг І.В. Організація і тактика проведення огляду місця події в сучасних умовах розвитку науки і техніки. *Криміналістичний вісник*. № 2 (32), 2019. С. 30–37.

6. Плетенець В.М. Особливості огляду місця вчинення неповнолітніми таємних заволодінь чужим майном громадян. *Донецький юридичний інститут: 55 років на теренах освіти і науки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 13 травня 2016 р.)*. Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут МВС України, 2016. С. 218–219.

7. Бондар В.С. Напрями організації діяльності спеціаліста-криміналіста при проведенні огляду місця події у справах про крадіжки з проникненням в житло. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2007. № 2. С. 197–207.

8. Маланчук П.М., Молчанова А.П. Особливості розслідування крадіжок. *Правові горизонти / Legal horizons*. 2017. Вип. 6. С. 69–73.

9. Козак Д. В. Окремі питання проведення допиту. *Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні: матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.)*. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 50-52.

10. Гриценко В.Г., Пихтіна П.В. Деякі особливості сучасних видів та методів криміналістичної тактики проведення допиту. *Наукові записки. Серія: право / Scientific notes. Series: law*. 2018. Вип. 5. С. 175–181.

11. Федорчук М.А. Особливості проведення допиту під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерським захопленням. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 86 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін.* Одеса : Гельветика, 2020. С. 229–234.

12. Пиріг І.В., Самсонова В.В. Організація і тактика слідчого експерименту при розслідуванні крадіжок на території садівницьких товариств і дачних кооперативів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. Вип. 3 (75). С. 280–288.

УДК 343.131

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.3.34>

КУЧЕР О.В.

УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА У СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЯХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PARTICIPATION OF THE DEFENSE COUNSEL IN INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS DURING THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF OFFICIAL ACTIVITY

У статті надається аналіз участі захисника у слідчих (розшукових) діях під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності.

Аналіз змісту засади презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини вказує на те, що обов'язок доказування у кримінальному провадженні покладається на сторону обвинувачення, усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь, а недоведена винуватість юридично є тотожною доведеної невинуватості. У цьому співвідношенні сторона захисту щодо спростуван-